

відносини, які забезпечують свободу людини [2, 7–8]. Я. Лизогуб вважає, що родовим об'єктом згаданого злочину є людина, як жива, біологічна істота, а основним безпосереднім об'єктом цього кримінально караного діяння є свобода та особиста недоторканість людини [3, 8–9].

Для досягнення мети, поставленої у цій публікації, ми будемо керуватися одним із загально-логічних правил поділу понять: кожен вид повинен відображати сутність ділимого поняття, охоплюватися його об'ємом і в той же час характеризуватись специфічними ознаками. У відповідності з цим правилом як родовий, так і безпосередній об'єкт національного злочину є різними поняттями, які мають свій відповідний обсяг, що й відображає їх специфічні ознаки та різне правове значення.

Достеменно відомо, що суспільні відносини можна уявити як цілісну динамічну систему, яка є продуктом і результатом взаємодії людей, в основі цієї взаємодії стоять спільні інтереси. Слід зазначити, що не всі суспільні відносини можуть виступати як об'єкт злочину, а лише ті з них, “на які посягає злочин, спричиняючи їм певну шкоду, і які поставлені під охорону кримінального закону” [4, 75].

Активна або пасивна усвідомлена антигромадська поведінка людини, яка здатна взаємодіяти у всій цілісній системі суспільних відносин, заподіює або створює загрозу заподіяння шкоди окремій однорідній групі суспільних відносин, або поіншому, створює суспільну небезпеку. Суспільна небезпека дестабілізує окремо взятую під кримінально-правову охорону групу суспільних відносин. Така схематична уява дає змогу прослідкувати послідовні зміни в структурі суспільних відносин під час заподіяння шкоди злочинною поведінкою. Тобто таке відображення злочинної поведінки на суспільних відносинах можна сформулювати наступним послідовним шляхом: суспільні відносини (в них існує і народжується небезпечна поведінка) — суспільно небезпечна поведінка (поведінка втілюється в життя) — суспільна небезпека (заподіяння шкоди або загроза її заподіяння).

Виходячи з такого бачення об'єкту злочину, на наш погляд, неможливо повністю спростувати або визнати застарілою концепцію, в якій об'єктом злочину виступають суспільні відносини, замінивши її концепцією, яка вивчає як об'єкт злочину соціальні цінності.

На наш погляд, концепція, згідно якої об'єктом злочину виступають соціальні цінності, повинна відштовхуватися від ст. 1 КК України, яка закріпила ряд конкретних найбільш важливих і значущих цінностей для держави і суспільства, а саме, правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку і суспільної безпеки, навколишнього середовища, конституційного ладу України, забезпечення миру і безпеки людства.

Тим самим ми хочемо підкреслити, що сукупність однорідних суспільних відносини це не єдиний основний об'єкт посягання злочину, по відношенню до якого всі інші об'єкти, які конкретизують його (безпосередній, додатковий), розглядаються як його частини, ми б назвали його первинним вторинним же, більш конкретним об'єктом злочину є соціальні цінності, які, на наш погляд, відображені в безпосередньому об'єкті злочину.

В даному дослідженні ми хочемо показати, що концепція соціальних цінностей може на рівних взаємодіяти і доповнювати концепцію (суспільних відносин), а не бути альтернативою. Що на наш погляд, дозволяє більш обґрунтовано розглядати об'єкт кожного злочину.

В науці під суспільними відносинами прийнято розуміти “певні зв'язки між суб'єктами відносин, що складаються в процесі їх матеріальної та духовної діяльності” [5, 14]. Можна припустити, що кожна взаємодія між суб'єктами несе в собі які небудь цінності, які можуть мати матеріальну або нематеріальну природу, в деяких випадках самі відносини виступають як носії або творці цих цінностей.

Найбільш важливі для держави і суспільства суспільні відносини і цінності покликані охороняти кримінальний закон.

У разі виникнення суспільної небезпеки в кримінально-правовому розумінні заподіюється одночасно шкода суспільним відносинам і соціальним цінностям, які є змістом цих відносин.

Спробуємо на прикладі існуючих бачень щодо родового та безпосереднього об'єкту злочину “торгівля людьми” запропонувати нове їх визначення за допомогою об'єднання двох кримінально-правових концепцій, що запропоновані у цій статті.

А. Орлеан при існуванні передостанньої редакції ст. 149 КК України писав, що основним безпосереднім об'єктом може виступати громадська моральність, однак Я. Лизгоб з приводу зазначеного наголошував, що це скоріше відноситься до факультативних об'єктів кримінально-правової охорони, оскільки у випадках “білого рабства” гідність людини порушується не кожного разу. Наприклад, жінка може добровільно погодитися на свій продаж, знаючи, чим їй треба буде займатися [3, 7]. Але з урахуванням змін у статті 149 КК України, на нашу думку, позиція А. Орлеана стає слушною. У випадку, коли чинний КК України декриміналізував добровільну торгівлю людьми, а визнав кримінально караним тільки здійснення її з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи, тоді є цілком виправдано вважати громадську моральність безпосереднім об'єктом торгівлі людьми. На думку А. Орлеана, від торгівлі людьми у всіх без виключення випадках страждає лише одна цінність — громадська моральність. Тому статтю, передбачаючи відповідальність за даний злочин, доцільно було б віднести до розділу XII КК України, тобто до числа злочинів проти громадського порядку та моральності [6, 34–35]. Вважаємо, що цілком доречною є думка, що у майбутньому суспільство буде само вимагати віднесення злочину торгівлі людьми до розділу XII КК України, тому що суспільство не в змозі буде досить довгий час спостерігати за діями людей, направленими на торгівлю іншими людьми, навіть за умови їх згоди.

Авторський колектив навчального посібника “Протидія торгівлі людьми” під редакцією О. Бандурки щодо об'єкта злочину торгівлі людьми висловлюється наступним чином: в період дії статті 124-1 КК України 1960 року основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми однозначно визнавалась свобода, оскільки стержнем злочину було заволодіння людиною. В статті 149 КК України (у редакції 2001 р.) обмеження свободи людини передбачено факультативно і лише відносно факту переміщення його через державний кордон України. Така конструкція статті дозволяє притягати до кримінальної відповідальності за торгівлю людьми як у випадках порушення свободи людини, так і у випадках, коли свобода не страждає. В практиці, дійсно, зустрічаються випадки торгівлі людьми без порушення свободи, коли людину продають за її згоди. Наведене свідчить про те, що свобода страждає не у всіх випадках торгівлі людьми і тому не може бути визнана основним безпосереднім об'єктом даного злочину [7, 39–40].

У зв'язку з тим, що позиція законодавця змінилася відносно криміналізації продажу людини при його добровільній згоді, то питання про свободу в якості безпосереднього об'єкта злочину торгівлі людьми, на наш погляд, стало принциповим, оскільки у складі злочину, передбаченого ст. 149 КК України в редакції від 12.01.2006, свобода є об'єктом, на який безпосередньо направлено замах.

Проаналізувавши позиції авторів щодо визначення родового і безпосереднього об'єкта в національному злочині “торгівля людьми”, а також враховуючи зміни, які відбулись в диспозиції ст. 149 КК України і наші погляди в розумінні національного об'єкта злочину, ми вважаємо, що родовим об'єктом злочину “торгівля людьми” є група суспільних відносин, які забезпечують особисту свободу, честь і гідність особи. Під безпосереднім об'єктом розглядаемого злочину необхідно розуміти

самої людини, бо така необхідність продиктована передусім змістом диспозиції самої кримінально-правової норми (ст. 149 КК України), в якій законодавець чітко позначив як об'єкт злочину — людину, яка, також згідно ст. 3 Конституції України, визнана вищою соціальною цінністю. Переносити розгляд людини з безпосереднього об'єкта злочину в родовий об'єкт, виходячи з визначення його в ст. 149 КК України, ми вважаємо передчасним, оскільки неможливо розглядати людину як носія суспільних відносин, тому що він є їхнім безпосереднім творцем, таким чином людина, створюючи суспільні відносини, забезпечує їх кримінально-правову охорону (родовий об'єкт торгівлі людьми), а також забезпечує охорону себе особисто в цих суспільних відносинах (безпосередній об'єкт торгівлі людьми). До безпосереднього об'єкту злочину “торгівля людьми” також відноситься, крім людини, її свобода.

Слід також відзначити, що у випадках, коли особа добровільно погоджується на свій продаж, питання про замах на неї та її свободу не є вже об'єктом кримінально-правової охорони. Якщо уявити, що при згоді особи на експлуатацію її свободі не причиняється шкода, тоді залишається інша соціальна цінність — людина, яку визначив сам законодавець при викладенні диспозиції статті 149 КК України.

Вважаємо, що положення цієї статті нададуть нового теоретичного змісту дослідженням, присвяченим об'єкту кримінального злочину, в питаннях більш конкретного визначення, проти чого спрямований злочин, та те, чому заподіюється або може бути заподіяна шкода. Також вважаємо, що висновки цієї статті можуть бути використані і в практичній діяльності під час кваліфікації злочину “торгівля людьми” або інша незаконна угода щодо людини, оскільки нова редакція статті 149 КК України має деякі змістовні особливості щодо цінностей, які поставлені під кримінально-правову охорону, а саме, декриміналізація торгівлі людьми у разі отримання від людини згоди на такі дії може безпосередньо посягати на громадську моральність, що зумовить в подальшому можливість віднесення зазначеного злочину до групи злочинів, які містяться в розділі КК України “Злочини проти громадського порядку та моральності”. Нова редакція ст. 149 КК України зобов'язує під час кваліфікації встановлювати посягання на людину та на її свободу, що, на нашу думку, зможе позитивно вплинути на протидію добровільній експлуатації.

Література

1. Емельянов В. П. *Терроризм “преступления с признаками терроризирования”*. — СПб.: Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2002. — 234 с.
2. Козак В. А. *Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми (аналіз складу злочину): Авт. дис.... к-та юрид. наук: 12.00.08 / Н-на юрид. академія України імені Ярослава Мудрого*. — Харків, 2003. — 15 с.
3. Лизогуб Я. Г. *Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини: порівняльно-правове дослідження: Авт. дис.... к-та юрид. наук: 12.00.08 / Н-на юрид. академія України імені Ярослава Мудрого*. — Київ, 2003. — 14 с.
4. *Уголовное право Украины. Общая часть / М. И. Бажанов, Ю. В. Баулин, В. И. Борисов и др. / Под ред. М. И. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тацяя*. — Харьков: Право, 1998. — 279 с.
5. Тацій В. Я. *Объект и предмет преступления в советском уголовном праве*. — Харьков: Вища школа, 1988. — 174 с.
6. Орлеан А. М. *Об'єкт незаконної торгівлі людьми та місце складу цього злочину в структурі Особливої частини Кримінального кодексу України // Вісник Запорізького державного ун-ту*. — 2001. — № 2. — 68 с.
7. *Противодействие торговле людьми: Учебное пособие*. — А. М. Бандурка, В. Н. Куц (руководитель авт. коллектива). — Х.: Консум, 2003. — 311 с.

К. М. Искров

Измаильский факультет Одесской национальной морской академии,
кафедра гуманитарных дисциплин,
ул. Фанагорийская, г. Измаил, 68600, Украина

**ОБЪЕКТ ПРЕСТУПЛЕНИЯ “ТОРГОВЛЯ ЛЮДЬМИ
ИЛИ ИНАЯ НЕЗАКОННАЯ СДЕЛКА В ОТНОШЕНИИ ЧЕЛОВЕКА”
(СТАТЬЯ 149 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ)**

РЕЗЮМЕ

Автором предложено обосновывать объект преступления, предусмотренного ст. 149 УК Украины, путём объединения двух концептуальных подходов в изучении того, чему причиняет или может причинить вред преступление. В статье также содержатся рекомендации относительно применения предложенного подхода изучения объекта преступления “торговля людьми” при исследовании объекта других преступлений с целью более полного понимания того, чему именно причиняется вред.

Ключевые слова: торговля людьми, объект преступления, статья 149 УК Украины.